

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету мистецтв

 А.В. Соколова

« 16 » жовтня 2019 року

СИЛАБУС

Шифр і назва спеціальності	014 Середня освіта (Музичне мистецтво)
Назва освітньої програми	Музичне мистецтво в закладах освіти
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Цикл дисципліни	Вибіркові навчальні дисципліни за вибором студента (Художня культура)
Шифр за навчальним планом	1.4.1.13

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ З ДИТЯЧОГО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА

Загальна кількість годин – 180
з них аудиторних – 60/24

кредитів – 6
позааудиторних – 120/156

Курс і семестр вивчення – 4 курс, 8 семестр

Силабус розроблений на підставі навчальної програми «Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства» затвердженої на засіданні Вченої ради ХНПУ імені Г. С. Сковороди протокол № 6 від «29» серпня 2019 року

Розробники силабусу: Ткаченко М.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокальної культури і сценічної майстерності вчителя, Данилюк М. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя, Гуріна В.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики мистецької освіти.

Силабус затверджений на засіданні кафедри вокальної культури і сценічної майстерності вчителя

Протокол № 2 від «1» жовтня 2019 року

Завідувач кафедри 
(підпис)

Кузьмічова В. А.
(прізвище та ініціали)

Силабус затверджений на засіданні кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Протокол № 2 від «23» вересня 2019 року

Завідувач кафедри 
(підпис)

Калашник М. П.
(прізвище та ініціали)

Силабус затверджений на засіданні кафедри теорії і методики мистецької освіти та диригентсько-хорової підготовки вчителя

Протокол № 3 від «24» вересня 2019 року

Завідувач кафедри 
(підпис)

Фомін В. В.
(прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією факультету мистецтв

Протокол № 2 від «08» жовтня 2019 року

Голова 
(підпис)

Васильєва О. В.
(прізвище та ініціали)

1. Інформація про викладача навчальної дисципліни

1.	ШБ викладача кафедри (повністю)	Ткаченко Марина Олександрівна
	Посада	доцент кафедри вокальної культури і сценічної майстерності вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
	Науковий ступінь	кандидат педагогічних наук
	Вчене звання	-
	Наукові інтереси	Особливості професійної підготовки здобувачів освіти факультетів мистецтв педагогічних закладів вищої освіти у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми; сценічно - виконавська майстерність майбутнього викладача музичного мистецтва в контексті вокальної підготовки; розвиток творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва (в процесі вивчення дисциплін, зміст яких пов'язано із режисерською та артистично-сценічною діяльністю)
	Навчальний корпус (адреса), № кабінету	Корпус на пров. Фанінському, 3, ауд. № 52
	Контактна інформація: № телефону, E-mail	роб. тел. (057) 702-15-26; моб.(099) 299-67-28 marusyatka@ukr.net
2.	ШБ викладача кафедри (повністю)	Данилюк Микола Миколайович
	Посада	доцент кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
	Науковий ступінь	кандидат педагогічних наук
	Вчене звання	-
	Наукові інтереси	музична освіта Слобожанщини; мистецька освіта: історія, теорія, технології; педагогічно-виконавська майстерність майбутнього викладача музичного мистецтва в контексті музично-інструментальної підготовки
	Навчальний корпус (адреса), № кабінету	Корпус на пров. Фанінському, 3, ауд. № 406
	Контактна інформація: № телефону, E-mail	роб. тел. (057) 702-15-26 grotesk@ukr.net
	ШБ викладача кафедри (повністю)	Гуріна Вікторія Олегівна
	Посада	Старший лаборант кафедри загальної педагогіки та ПВШ, доцент кафедри теорії і методики мистецької освіти та диригентсько-хорової підготовки вчителя (за сумісництвом) Харківського національного педагогічного

	університету імені Г. С. Сковороди
Науковий ступінь	кандидат педагогічних наук
Вчене звання	-
Наукові інтереси	розвиток мистецької освіти у історичній ретроспективі; специфіка організації мистецької освіти в жіночих закладах освіти; розвиток гендерної проблематики у національній освітній традиції; виконавська майстерність майбутніх викладачів музичного мистецтва
Навчальний корпус (адреса), № кабінету	Корпус на пров. Фанінському, 3, ауд. № 406
Контактна інформація: № телефону, E-mail	роб. тел. (057) 702-15-26 (066) 3840296 viktoriya.family@ukr.net

2. Політика навчальної дисципліни

Не пропускати лекції та семінарські заняття, про відсутність за поважних причин доводити до відома викладача заздалегідь.

Здавати й захищати самостійні роботи та завдання у визначені викладачем терміни, за роботу, яка подається на перевірку викладачеві пізніше встановленого терміну буде зніматися 0,5 бала.

Регулярно переглядати лекційний матеріал.

Обов'язковою є присутність студента на модульному та підсумковому контролях.

Системність і регулярність роботи здобувача вищої освіти з навчальною і науковою літературою.

Здобувач успішно навчається, якщо послідовно набирає кредити, необхідні для здобуття бажаного ступеня. Для цього потрібно, щоб накопичувальний бал був не нижче, ніж 60 протягом семестру. Якщо накопичувальний бал нижче 60 балів, здобувач вважається неуспішним і може бути відрахований відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди (у новій редакції)»

3. Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни 1.4.1.13 Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства відводиться 6 кредитів.

Пререквізити (Prerequisite) – дисципліни, що містять знання, уміння і навички, необхідні для засвоєння дисципліни, що вивчається: *постановка голосу, хорознавство, хорове диригування, методика музичного виховання з практикумом, музична педагогіка, музична педагогіка з практикумом.*

Постреквізити (Postrequisite) – дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, здобуті після закінчення вивчення певної дисципліни: *педагогічна практика в ЗСО, методика музичного виховання, методика музичного виховання з практикумом.* Програма вибіркової навчальної дисципліни Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства складена відповідно до освітньої програми підготовки фахівців першого «бакалаврського» рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта

5. Характеристика навчальної дисципліни

Призначення навчальної дисципліни «Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства» – теоретичний та методичний досвід творчого застосовування знань та вмінь у сфері дитячого музичного виконавства в музично-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства» – формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтв шляхом закріплення та вдосконалення професійних вмінь та навичок планування й організації дитячого музично-виконавського процесу; удосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів у відповідності з вимогами сучасного музично-педагогічного процесу загальноосвітнього навчального закладу щодо дитячого вокального музикування.

Завдання вивчення навчальної дисципліни «Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства»:

- розкрити сучасні наукові концепції, поняття, методики та методи, на основі яких відбувається музично-педагогічний процес та дитяче музичне виконавство як його компонента;
- формувати знання про сутність дитячого музичного виконавства як мистецтвознавчої категорії;
- визначати сутність дитячого музичного виконавства як компонента сучасного уроку музичного мистецтва;
- ознайомлювати з методами і формами дитячого музичного виконавства загальноосвітнього навчального закладу;
- навчити приймати найбільш ефективні рішення у відповідності з музично-педагогічними закономірностями, принципами виховання і навчання;
- розвинути критичне мислення, пізнавальну та творчу активності здобувачів;
- знайомити з кращими зразками дитячого музичного мистецтва

Програмні результати навчання за дисципліною «Музично-педагогічний практикум з дитячого музичного виконавства»:

Сформовані компетентності	Результати навчання за дисципліною	Методи оцінювання	Методи навчання
Здатність застосовувати та використовувати професійно-профільовані знання і навички в роботі з виконавцями та виконавськими (вокальними, інструментальними, хоровими) колективами в практичних ситуаціях	Знати: витоки сучасного стану дитячого музичного виконавства, теоретичні аспекти дитячого вокального, хорового, інструментального виконавства, вікові особливості загального та музичного розвитку дітей, характеристику співацьких голосів, традиційні та інноваційні методики роботи з дитячим (вокальним, інструментальним, хоровим) колективом, основи організації та проведення	Оцінювання викладачем, програмоване оцінювання, взаємоперевірка, самооцінка, колективне оцінювання	Методи організації і проведення навчально-пізнавальної діяльності: за джерелом і способом передачі та сприймання навчальної інформації: словесні (бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж, діалог), наочні (ілюстрація, демонстрація, спостереження),

	репетиційного й виконавського процесу; психолого-педагогічні основи роботи у вокальному колективі, теоретичні та методичні засади організації та проведення репетиційного й виконавського процесу, традиційні та інноваційні методики роботи з дитячим колективом; особливості створення інтерпретації творів		практичні (практична робота; підготовчі, творчі, тренувальні, практичні, технічні та пробні вправи; порівняльний аналіз); за ступенем самостійності мислення (репродуктивні, проблемно-пошукові) за ступенем керування навчальною діяльністю, під керівництвом викладача (індуктивно-дедуктивні), самостійна робота студентів.
Здатність відчувати і демонструвати емоційну чутливість, рефлексію, ціннісне ставлення до творів мистецтва, здійснювати активне сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і художньо-педагогічне трактування змісту і смислу творів музичного мистецтва; здатність здійснювати організаційно-виконавську діяльність по керівництву вокального, інструментального, хорового колективу чи соліста	Вміти: визначати мету виконавської роботи та шляхи її досягнення; узагальнювати та застосовувати знання і вміння в своїй практичній діяльності з дитячим вокальним колективом чи солістом, аналізувати музичний твір щодо його художнього та педагогічного значення, добирати репертуар, використовувати різноманітні засоби для організації сольного звучання та створення власної інтерпретації музичного твору, організувати виконавську діяльність (концерти, конкурсні програми тощо); демонструвати здатність до музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів (вокальних, інструментальних, хорових); артистизм, виконавську надійність (самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію)	Описові, кількісні та комбіновані методи: при описових методах оцінка подається в текстовій формі, при кількісних і комбінованих використовуються шкали оцінок, які дають змогу кількісно виміряти різні рівні виконання робіт	Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: методи стимулювання інтересу до навчання (навчальні дискусії, створення ситуації пізнавальної новизни, створення ситуацій зацікавленості, метод цікавих аналогій тощо), емоційний вплив викладача, заохочення навчальної діяльності; методи стимулювання обов'язку і відповідальності (роз'яснення значимості учіння, мети навчального предмета, пред'явлення навчальних вимог до вивчення предмета)

6. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темам

Модуль 1. Теоретичні основи дитячого вокального виконавства

Тема 1.1 Значення співу в розвитку дитини. Дитяче вокальне виконавство.

Основні поняття та категорії «музичного виконавства» (інтерпретація, музикування). Вокальне виконавство як різновид музичного виконавства. Сутність. Основні характеристики. Функції. Вплив співу на розвиток дитини. Дитяче вокальне виконавство в контексті сучасного уроку «Музичного мистецтва». Музикування як музично-творча діяльність дитини.

Тема 1.2. Роль співу та дитячого вокального виконавства в зарубіжних теоріях музичного виховання.

Метолдики (Ж.Далькроз, К.Орф, Ф.Фребель, Р.Штайнер та інші), психолого-педагогічні дослідження (Н.Ветлугіна, О.Горшкова, К.Тарасова, Б.Теплов, О.Радинова та інші), сучасні дослідження українських вчених з проблем дитячого музичного виконавства та творчого розвитку дітей (С.Акішев, С.Науменко, Т.Науменко, А.Шевчук, С.Шоломович та інші).

Тема 1.3. Дитячий голос та його активність.

Будова голосового апарату дитини.

Психолого-педагогічна характеристика учнів різного шкільного віку.

Залежність етапів розвитку голосового апарату від загального фізичного та нервово-психічного розвитку школярів. Характеристика звучання дитячих голосів. Гігієна, співацький режим та охорона дитячого голосу. Особливості постановки дитячого голосу.

Тема 1.4. Оволодіння виконавськими навичками

Правильна співоча постава (положення тулуба, рук, ніг, голови, шиї під час співу), дихання, діафрагма, співочі регістри, діапазон. Звукоутворення. Дикція. Особливості вокальної мови. Залежність вокальної дикції від активності артикуляційного апарату.

Модуль 2. Методичні основи дитячого вокального виконавства

Тема 2.1. Робота над дитячими вокальними творами

Демонстрація вокального твору. Ознайомлення із музичним та поетичним текстами.

Розучування музичного тексту (послідовне та поетапне відтворення вокальної партії. Чистота інтонування. Слуховий контроль та самоконтроль за якістю вокального звучання. Робота над удосконаленням вокально-технічних навичок.). Розучування поетичного тексту (інтонаційна виразність, ритміка вірша, акцентуація, пластичне інтонування заданого тексту).

Тема 2.2. Робота над вокальним твором в контексті сценічної дії

Вокальний номер як елемент сценічної дії. Сценічна уява та художній образ вокального твору. Втілення художнього образу вокального твору: драматургія, сценічна мова, рух та постава. Жести, виразність міміки, ритмізована хода, танцювальні рухи та композиції. Поводження з мікрофоном. Сценічний костюм. Прагнення до самостійності в осмисленні трактування вокального твору.

Модуль 3. Теоретичні основи дитячого інструментального виконавства

Тема 3.1. Інструментальне музикування в розвитку музичних здібностей дітей.

Поняття «дитяче музичне виконавство». Структура, види і форми музичної діяльності дітей.

Предмет, цілі і завдання курсу. Роль і місце навчання умінням і навичкам роботи з дитячим оркестром. Організація дитячого ансамблю/оркестру як активна форма роботи з музично-естетичного виховання учнів. Значення дитячого інструментального музикування в процесі формування естетичної свідомості учнів, їх активного, зацікавленого ставлення до мистецтва і життя в цілому. Розвиток музичних здібностей як результат практичної музичної діяльності дітей.

Сутність поняття «дитяче музичне виконавство. Структура: музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах. Види музичної діяльності: сприйняття, виконавство, творчість, музично-освітня діяльність. Форми організації музичної діяльності дітей: музичні заняття – основна форма організації виховання, навчання, розвитку дітей; свята та розваги, самостійна музична діяльність.

Тема 3.2. Методи і прийоми музичного виховання, навчання і розвитку дітей.

Сутність понять «метод», «методи та прийоми навчання» у педагогіці. Методи

організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні (за джерелом викладу навчального матеріалу); продуктивні, пояснювально-ілюстративні, пошукові, дослідницькі, проблемні та інші (за характером навчально-пізнавальної діяльності); індуктивні і дедуктивні (за логікою викладу і сприйняття навчального матеріалу).

Методи контролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Певні заохочення у формуванні мотивації, почуття відповідальності, зобов'язань, інтересів в оволодінні знаннями, вміннями і навичками. Діагностика і розвиток музичних здібностей дитини.

Модуль 4. Практичні основи дитячого інструментального виконавства

Тема 4.1. Гра на дитячих музичних інструментах

Характеристика музичних інструментів, історія їх виникнення. Види інструментів. Іграшки-інструменти з діатонічним і хроматичним звукорядом. Класифікація дитячих музичних інструментів. Види дитячих оркестрів, ансамблів, їх відмінні риси. Завдання навчання. Музичний репертуар.

Тема 4.2. Методика навчання дітей грі на дитячих музичних інструментах

Види дитячих інструментів: беззвучні і ті, що звучать. Способи навчання грі на дитячих музичних інструментах: по нотах, по колірних або цифрових позначеннях, по слуху. Методика навчання грі на будь-якому музичному інструменті повинна включати наступні етапи: знайомство з інструментом – історією створення, конструктивними особливостями, виконавськими можливостями; постановка виконавського апарату; освоєння основних прийомів звуковидобування; розвиток виконавської майстерності – робота над художньо-виразним, емоційним, музично-грамотним і технічно досконалим виконанням музичного твору; робота над музичним твором.

Зміст роботи по організації та керівництву дитячим оркестром/ансамблем. Значення гри на дитячих музичних інструментах для розвитку музичних здібностей дитини.

Модуль 5. Теоретичні основи дитячого хорового виконавства

Тема 5.1. Історико-теоретичний аспект розвитку дитячого хорового виконавства

Хоровий спів як дієвий засіб виховання підростаючого покоління, активного залучення дітей до музики, природний спосіб розвитку музичних здібностей, вираження естетичних почуттів, найдоступніший для дітей вид музичної творчої діяльності.

Сутність основних понять дисципліни.

Витоки становлення теорії дитячого хорового виконавства. Ідеї та доробки педагогів-науковців кінця XIX – XX ст. щодо ролі хорового співу у вихованні, розробка ними теоретичних аспектів та методів роботи з дитячим хором.

Внесок вітчизняних педагогів-композиторів (В.Верховинця, П.Козицького, М.Леонтовича, К.Стеценка).

Тема 5.2. Дитячий хор як вокальна організація

Визначення поняття хор. Характеристики складу дитячого хору (типи, види). Особливості складу хорових партій (діапазони та розподіл регістрів звучання хорових партій).

Психолого-педагогічна характеристика учнів різного шкільного віку.

Побудова голосового апарату дітей. Залежність етапів розвитку голосового апарату від загального фізичного та нервово-психічного розвитку школярів.

Характеристика звучання дитячих голосів. Гігієна, співацький режим та охорона дитячого голосу.

Тема 5.3. Виховання виконавця в дитячому хорі

Визначення поняття вокально-хорові навички. Співацька постава. Різні типи співацького дихання, найбільш характерні типи дихання для дітей різного віку. Звукоутворення, типи атак. Дикція: ясність, розбірливість, правильність вимови тексту у співі. Особливість вокальної мови. Залежність вокальної дикції від активності

артикуляційного апарату, від відчуття музичного образу і бажання виразити його у співі.

Становлення хорової звучності в дитячому хорі: навички хорового строю й ансамблю.

Модуль 6. Практичні основи дитячого хорового виконавства

Тема 6.1. Етапи репетиційного процесу

Робота керівника над партитурою хорового твору.

Створення художньої інтерпретації.

Моделювання та організація репетиційного процесу. Методи та форми роботи з дитячим хоровим колективом.

Тема 6.2. Концертний виступ

Специфіка концертного виступу дитячого хорового колективу.

Підготовка до концертного виступу та його аналіз.

Розподіл годин/тем за видами занять

Назви теми/розділу дисципліни	Форми організації навчання в годинах											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семинарські)	Лабораторні	Самостійна робота		Аудиторні	Лекції	Практичні (самостійні)	Лабораторні	Самостійна робота
Модуль 1. Теоретичні основи дитячого вокального виконавства												
Тема 1.1. Значення співу в розвитку дитини. Дитяче вокальне виконавство.	8	2	1	1		6	7	1		1		6
Тема 1.2. Роль співу та дитячого вокального виконавства в зарубіжних теоріях музичного виховання, психолого-педагогічних дослідженнях, сучасних дослідження українських вчених з проблем дитячого музичного виконавства та творчого розвитку дітей	9	2	1	1		7	10	2		2		8
Тема 1.3. Дитячий голос та його активність.	9	3	2	1		6	7	1		1		6
Тема 1.4. Оволодіння виконавськими навичками	10	4	2	2		6	8	2		2		6
Разом за модулем 1	36	11	6	5	-	25	32	6	-	6	-	26
Модуль 2. Практичні аспекти сценічно-ораторського мистецтва викладача												
Тема 2.1. Робота над дитячими вокальними творами	11	4	2	2		7	16	3		3		13
Тема 2.2. Робота над вокальним твором в контексті сценічної дії	13	5	2	3		8	16	3		3		13
Разом за модулем 2	24	9	4	5	-	15	32	6	-	6	-	26
Усього:	60	20	10	10	-	40	64	6	-	12	-	52
Назви теми/розділу дисципліни	Форми організації навчання в годинах											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
Аудиторні		Лекції	Практичні (семинарські)	Лабораторні	Самостійна робота	Аудиторні		Лекції	Практичні (самостійні)	Лабораторні	Самостійна робота	

		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота
Модуль 3. Теоретичні основи дитячого інструментального виконавства												
Тема 3.1. Інструментальне музикування в розвитку музичних здібностей дітей Поняття «дитяче музичне виконавство». Структура, види і форми музичної діяльності дітей.	6		1	2		4	7	1		1		6
Тема 3.2. Методи і прийоми музичного виховання, навчання і розвитку дітей.	6		1	2		3	10	2		2		8
Разом за модулем 1	12		2	4	-	6	32	6	-	6	-	26
Модуль 4. Практичні основи дитячого інструментального виконавства												
Тема 4.1. Гра на дитячих музичних інструментах. Види інструментів. Іграшки-інструменти з діатонічним і хроматичним звукорядом. Класифікація дитячих музичних інструментів. Види дитячих оркестрів, ансамблів, їх відмінні риси. Завдання навчання. Музичний репертуар.	22		1	6		12	16	3		3		13
Тема 4.2. Методика навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах Методика організації та роботи з ансамблем/оркестром. Особливості інструментального аранжування дитячих пісень	20		1	6		10	16	3		3		13
Разом за модулем 2	42		2	12	-	34	32	6	-	6	-	26
Усього:	60		4	16	-	40	64	6	-	12	-	52
Назви теми/розділу дисципліни	Форми організації навчання в годинах											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота
Модуль 5. Теоретичні основи дитячого хорового виконавства												
Тема 5.1. Історико-теоретичний аспект розвитку дитячого хорового виконавства	12	4	2	2		8						
Тема 5.2. Дитячий хор як вокальна організація	8	4	2	2		4						

Тема 5.3. Виховання виконавця в дитячому хорі	12	4	2	2	8						
Разом за модулем 5	32	12	6	6	20						
Модуль 6. Практичні основи дитячого хорового виконавства											
Тема 6.1. Етапи репетиційного процесу	14	4	2	2	10						
Тема 6.2. Концертний виступ	14	4	2	2	10						
Разом за модулем 6	28	8	4	4	20						
Усього:	60	20	10	10	40						

Тематичний план лекцій

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість годин	Форма проведення	Завдання для студентів до лекції
1.1.	Значення співу в розвитку дитини. Дитяче вокальне виконавство.	1	Оглядова	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
1.2.	Роль співу та дитячого вокального виконавства в зарубіжних теоріях музичного виховання, психолого-педагогічних дослідженнях, сучасних дослідження українських вчених з проблем дитячого музичного виконавства та творчого розвитку дітей	1	Оглядова	Підготувати конспект лекцій, реферування наукової та навчально-методичної літератури, відповіді на питання
1.3.	Дитячий голос та його активність	2	Оглядова	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
1.4.	Оволодіння виконавськими навичками	2	Проблемна	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
2.1.	Робота над дитячими вокальними творами	2	Проблемна	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
2.2.	Робота над вокальним твором в контексті сценічної дії	2	Оглядова	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
3.1.	Інструментальне музикування в розвитку музичних здібностей дітей Поняття «дитяче музичне виконавство». Структура, види і форми музичної діяльності дітей.	1		Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання реферування наукової та навчально-методичної літератури, відповіді на питання
3.2.	Методи і прийоми музичного виховання, навчання і розвитку дітей.	1		Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання реферування наукової та навчально-методичної літератури, відповіді на питання
4.1.	Гра на дитячих музичних інструментах. Види інструментів. Іграшки-інструменти з діатонічним і	2		Інструментувати п'єсу (за вибором) для ансамблю або шумового оркестру. Підготуватися до виконання

	хроматичним звукорядом. Класифікація дитячих музичних інструментів. Види дитячих оркестрів, ансамблів, їх відмінні риси. Завдання навчання. Музичний репертуар.			музичного твору.
4.2.	Методика навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах Методика організації та роботи з ансамблем/оркестром. Особливості інструментального аранжування дитячих пісень	2		Розробити ігрові завдання для формування навичок виразної гри на інструментах. Підібрати вправи і етюди на розвиток ритмічного, звуковисотного слуху у дітей старшого дошкільного віку (для різних груп інструментів)
5.1.	Історико-теоретичний аспект розвитку дитячого хорового виконавства	2	Вступна	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
5.2.	Дитячий хор як вокальна організація	2	Тематична	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
5.3.	Виховання виконавця в дитячому хорі	2	Тематична	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання
6.1	Етапи репетиційного процесу	2	Проблемна	Підготувати конспект лекцій; проаналізувати та узагальнити традиційні і нестандартні точки зору з теми лекції
6.2	Концертний виступ	2	Оглядова	Підготувати конспект лекцій та відповіді на питання

Тематичний план семінарських/практичних занять

№ з/п	Назва теми заняття	К-ть год.	Форма проведення	Завдання для студентів до заняття
1.1.	Значення співу в розвитку дитини. Дитяче вокальне виконавство.	1/1	Обговорення	Опрацювати джерела літератури та надати визначення понять, розкрити сутність, функції
1.2.	Роль співу та дитячого вокального виконавства в зарубіжних теоріях музичного виховання, психолого-педагогічних дослідженнях, сучасних дослідження українських вчених з проблем дитячого музичного виконавства та творчого розвитку дітей	1/2	Повідомлення	Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (доповідь, реферат)
1.3.	Дитячий голос та його активність	1/1	Обговорення, повідомлення	Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (підготувати доповідь, підготовка відео-презентації, аудіо-презентації)
1.4.	Оволодіння виконавськими навичками	2/2	Повідомлення, обговорення	Опрацювати джерела літератури та виконати

				завдання (створення глосарію)
2.1.	Робота над дитячими вокальними творами	2/3	практикум	Добір дитячого репертуару за віком, за типом голосу) Визначення засобів музичної виразності обраного твору. Визначення труднощів виконання, етапів роботи, художнім образом. Самостійний підбір вокальних вправ
2.2.	Робота над вокальним твором в контексті сценічної дії	3/3	практикум	Вибудовування вокального номеру як елементу сценічної дії. Робота над художнім образом вокального твору. Втілення художнього образу вокального твору: драматургія, рух та постава. Жести, виразність міміки, (ритмізована хода, танцювальні рухи та композиції). Поводження з мікрофоном. Сценічний костюм. Прагнення до самостійності в осмисленні трактування вокального твору.
3.1.	Інструментальне музикування в розвитку музичних здібностей дітей Поняття «дитяче музичне виконавство». Структура, види і форми музичної діяльності дітей.		Обговорення	Опрацювати джерела літератури та надати визначення понять, розкрити сутність, функції (доповідь, реферат)
3.2.	Методи і прийоми музичного виховання, навчання і розвитку дітей.			Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (доповідь, реферат)
4.1.	Гра на дитячих музичних інструментах. Види інструментів. Іграшки-інструменти з діатонічним і хроматичним звукорядом. Класифікація дитячих музичних інструментів. Види дитячих оркестрів, ансамблів, їх відмінні риси. Завдання навчання. Музичний репертуар.		практикум	Інструментувати пісню (за вибором) для ансамблю або шумового оркестру. Підготуватися до виконання музичного твору.
4.2.	Методика навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах Методика організації та роботи з		практикум	Розробити ігрові завдання для формування навичок виразної гри на

	ансамблем/оркестром. Особливості інструментального аранжування дитячих пісень			інструментах. Підібрати вправи і етюди на розвиток ритмічного, звуковисотного слуху у дітей старшого дошкільного віку (для різних груп інструментів, мають звукоряд). Вибудувати завдання в порядку зростання складності.
5.1.	Історико-теоретичний аспект розвитку дитячого хорового виконавства	2	Обговорення, повідомлення	Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (підготувати доповідь)
5.2	Дитячий хор як вокальна організація	2	Обговорення, повідомлення	Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (підготовка відео-презентації)
5.3	Виховання виконавця в дитячому хорі	2	Обговорення, повідомлення	Опрацювати джерела літератури та виконати завдання (підготувати доповідь, підготовка відео-презентації, аудіо-презентації)
6.1	Етапи репетиційного процесу	2	практикум	Скласти комплекс хорових вправ.
6.2	Концертний виступ	2	практикум	Підібрати дитячий хоровий твір та підготуватися до практичної роботи з хором

Семінар на тему «Інструментальне музикування». Питання для обговорення.

1. Завдання і зміст навчання дітей грі на дитячих музичних інструментах в різних вікових групах.
2. Дитячі музичні інструменти: характеристика, класифікація, вимоги до відбору.
3. Вікові можливості дітей в інструментальному музикуванні.
4. Методи і прийоми навчання грі на дитячих музичних інструментах.
5. Дидактична гра як засіб навчання інструментальному музикуванню.
6. Етапи розучування музичних творів.
7. Організація і керівництво ансамблем або оркестром дитячих музичних інструментів.

7. Контроль і оцінка результатів навчання.

7.1. Види контролю.

Тематичний, модульний, семестровий.

Розподіл рейтингових балів за видами контролю

Поточний контроль та самостійна робота							
Модуль №1					Модуль №2		Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
12	15	12	12	12	15	20	100

7.2. Форми контролю.

Усне опитування (індивідуальне, фронтальне), бліц-опитування, співбесіда

7.3. Критерії оцінювання знань здобувачів.

Оцінювання знань здобувачів під час семінарських, практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

- глибина і міцність;
- рівень мислення;
- вміння систематизувати знання за окремими темами;
- вміння робити обґрунтовані висновки;
- володіння категорійним апаратом;
- навички і прийоми виконання практичних завдань;
- вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку;
- самореалізація на практичних (семінарських) заняттях

зараховано	Здобувач виконує всі види самостійної роботи, відвідує всі заняття, приймає активну участь в обговоренні
не зараховано з можливістю повторного складання	Здобувач виконує не всі види самостійної роботи, погано відвідує заняття, не приймає активну участь в обговоренні

Шкала виставлення оцінок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Самостійна робота

Зміст самостійної роботи здобувачів і методичні вказівки щодо її виконання:

Самостійна робота здобувачів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом навчальної дисципліни, засвоєння знань, надбання вмінь і навичок у позааудиторний час. Самостійна робота здобувача складається з підготовки до практичних занять шляхом виконання усного та письмового домашнього завдання:

1. Поглиблене вивчення питань тем за методичними вказівками викладача.
2. Систематичне опрацювання лекційного матеріалу, запропонованої основної та додаткової літератури з питань курсу.
3. Систематична підготовка до семінарських занять відповідно до запропонованих планів їх проведення (переліку питань).
4. Самостійна підготовка до модульного контролю та заліку.

У процесі підготовки за темами (питаннями) курсу, що віднесені для самостійного опрацювання, здобувачам слід звернути особливу увагу на засвоєння зазначених ключових понять та термінів. Обов'язковим вважається ведення здобувачами робочого конспекту, який повинен містити розгорнутий або тезисний огляд питань, що віднесені для

самостійного опрацювання, а також визначення ключових понять і термінів.

У процесі вивчення курсу для поточного контролю самостійної роботи здобувачів денної форми навчання та якості засвоєння ними матеріалу викладач використовує:

- опитування під час семінарських занять, перевірку робочих конспектів;
- залучення здобувачів до дискусії з теми семінарського заняття з наступною оцінкою ініціативи та здатності до аналізу дискусійних питань;
- проведення поточного та модульного контролю.

Самостійна робота здобувачів заочної форми навчання передбачає самостійне вивчення окремих питань тем за методичними вказівками викладача. Магістранти повинні опрацювати необхідний обсяг навчальної літератури та виконати практичні завдання.

Тематичний план самостійної роботи здобувача (вокальне виконавство)

1. Загальні основи теорії співу
2. Формування співацьких навичок дітей дошкільного віку
3. Формування вокальної культури дітей молодшого шкільного віку
4. Методи і прийоми роботи з голосами молодших школярів
5. Вокальна робота з підлітками
6. Методи і прийоми роботи з голосами учнів середнього шкільного віку
7. Охорона дитячих і юнацьких голосів
8. Навчально-художній репертуар юного вокаліста
9. Діагностика співацького розвитку та визначення типу співацького голосу
10. З перелічених завдань розучування пісні обрати виховні та розкрити їх зміст:
 - а) викликати емоційний відгук на музику;
 - б) правильно брати дихання;
 - в) формувати естетичне ставлення до пісні;
 - г) співати виразно;
 - д) розвивати інтерес до співу;
 - е) зацікавлювати вокальним мистецтвом;
 - ж) навчати формувати і протягувати співацький звук.
2. З перелічених завдань розучування пісні обрати навчальні:
 - а) викликати емоційний відгук на музику;
 - б) правильно брати дихання;
 - в) формувати естетичне ставлення до пісні;
 - г) співати виразно;
 - д) розвивати інтерес до співу;
 - е) зацікавлювати вокальним мистецтвом;
 - ж) навчати формувати і протягувати співацький звук.

Тематичний план самостійної роботи здобувача (інструментальне виконавство)

1. Придумати цікаві способи знайомства з будь-яким (за вибором) дитячим музичним інструментом.
2. Підібрати або скласти вірші і загадки про музичні інструменти.
3. Виготовити лист-трафарет для арфи або цимбали з доступною для дошкільнят мелодією.
4. Запропонувати інструментування російської народної пісні (за вибором) для ансамблю або шумового оркестру. Підготуватися до виконання музичного твору.
5. Розробити сценарій свята для дітей старшого віку на тему «У світі музичних інструментів».
6. Скласти партитуру п'єси (за вибором) для змішаного оркестру дитячих інструментів. Розробити план занять з розучування даної оркестровки з дітьми.
7. Розробити педагогічні рекомендації щодо подолання причин недосконалої гри на прикладі одного з творів.
8. Розробити ігрові завдання (в т.ч. на звуконаслідування) для формування навичок

виразної гри на інструментах.

9. Скласти словник музичних термінів за темами: «Народні музичні інструменти», «Інструменти симфонічного оркестру», «Дитячі музичні іграшки і інструменти».

10. Розробити плани-конспекти бесід з дітьми старшого дошкільного віку про інструменти симфонічного оркестру (оркестру народних інструментів). Підібрати наочний матеріал.

Тематичний план самостійної роботи здобувача (хорове виконавство)

1. Дібрати хорові твори для дитячих хорових колективів (молодшої, середньої, старшої груп).

2. Прослухати і визначити діапазон дитячого голосу, його тембр, перехідні ноти, партію.

3. Відпрацювати скоромовки із різним ступенем складності.

4. Підібрати вправи для розвитку співочого дихання із застосуванням штрихів legato, non legato, staccato, marcato в унісон.

5. Відпрацювати вправи для вдосконалення унісону із зміною динамічних відтінків на будь-які склади.

6. Скласти перелік вправ для вдосконалення ансамблю: інтонаційного, ритмічного, дикційного, тембрального, загального і часткового, штучного і природного.

7. Скласти орієнтовний план репетиції з хором.

8. Розробити власну методику розучування хорового твору.

9. Скласти план організації тематичного концертного виступу.

10. Проаналізувати можливі позитивні і негативні моменти концертного виступу з учасниками колективу.

Тематика доповідей (вокальне виконавство)

1. Вчитель музичного мистецтва як учитель співу, його роль і завдання

2. Методи виховання співацького голосу дитини, вплив вчителя на його формування та розвиток

3. Основні музично-педагогічні принципи виховання співака.

4. Методика використання співацького голосу в різні періоди історії.

5. Методика використання співу як засобу вдосконалення музичності

6. Процес співу з огляду нейрофізіології

7. Методика використання техніки у вокалі та її види

8. Аналіз методу Сета Рігса

9. Дихальна гімнастика за методом О. Стрельникової

10. Методика використання техніки емоцій при співі

11. Методика визначення основних якостей співацького голосу

12. Методика формування і розвитку дитячого голосу

13. Методика роботи з голосом відповідно до віку співака

14. Методика класифікації дитячих співацьких голосів та їхні характеристики

15. Захист та гігієна дитячого співацького голосу

16. Метод особистого показу викладачем

Тематика доповідей/рефератів (інструментальне виконавство)

1. Інструментальна діяльність як засіб активізації музично-естетичного виховання дітей.

2. Організація дитячого оркестру як активна форма позаурочної роботи з музично-естетичного виховання школярів.

3. Колективна музична імпровізація і її виховний ефект.
4. Формування музично-сенсорних здібностей дітей в процесі гри на дитячих музичних інструментах.
5. Значення методичної підготовки вчителя музики до керівництва діяльністю дитячого оркестру.
6. Форми і шляхи організації дитячої музичної творчості в загальноосвітній школі.
7. Система дитячого музичного виховання К.Орфа.
8. Мовні імпровізації як складова частина елементарного музикування.
9. Н. Я. Брюсова - ініціатор впровадження різноманітних форм дитячої музичної творчості.
10. Розвиток ідей Орфа в сучасних системах музично-естетичного виховання школярів.
11. Музичне мистецтво і художня діяльність - основа музичного виховання і розвитку дошкільнят.
12. Музично-ритмічна система виховання Еміль Жак-Далькроза.
13. Розвиток музично-ритмічних здібностей учнів на уроці «Оркестр шумових і ударних інструментів»
14. Елеонора Костіна «Камертон» Програма музичної освіти дітей раннього та дошкільного віку.

Тематика доповідей/рефератів (хорове виконавство)

1. Відомі хорові колективи України, Києва.
2. Дитячий хор: склад хорових партій, їх діапазон та виконавські можливості. Приклади творів для дитячого хору.
4. Елементи вокально-хорової техніки.
5. Значення дикції, артикуляції і орфоєпії у хоровому виконавстві.
6. Будова голосового апарату.
7. Що таке звуковедення, які його різновиди?
8. Розспівування хору: завдання, форми і методи.
9. Від яких умов залежить ансамбль.
10. Методи роботи над удосконаленням ансамблю в хорі.
11. Правила інтонування інтервалів в мелодичному та гармонічному видах.
13. Різновиди ансамблю
14. Взаємозалежить строю від супроводу.
15. Правила інтонування в гармонічному строї.
16. Загальні прийоми виконання акордів.
17. Умови збереження строю в хорі
18. Скласти план роботи над строєм в хоровому творі (за вибором студента).
19. Робота диригента над хоровою партитурою, план аналізу партитури.
20. Управління хоровим колективом.
21. План роботи над хоровою партитурою.
22. Яка методика розучування твору з хором?
23. Засоби художньо-виразного виконання партитури.

Питання до заліку (вокальне виконавство)

1. Сутність та структура процесу навчання сольного співу.
2. Принципи навчання сольного співу.
3. Сутність поняття «метод навчання». Класифікація методів навчання співу.

4. Структурні компоненти уроку сольного співу.
5. Співацький апарат та його будова.
6. Співацьке дихання та його типи.
7. Резонатори голосового апарату. Їх значення та практичне застосування.
8. Дитячий голос і особливості його розвитку.
9. Закономірності розвитку голосового апарату дошкільнят.
10. Формування співацьких навичок дошкільнят.
11. Особливості розвитку голосового апарату молодших школярів.
12. Розвиток вокальних навичок учнів початкових класів.
13. Психофізіологічна характеристика підлітків.
14. Виховання співацьких умінь підлітків.
15. Діапазон голосу. Діапазон голосу учнів середнього шкільного віку.
16. Особливості підбору пісенного репертуару для учнів-підлітків.
17. Гігієна дитячого співацького голосу
18. Мутація дитячого голосу
19. Діагностика дитячих та юнацьких голосів, визначення їх за типами
20. Діагностика рівня розвитку загальних та специфічних здібностей дітей в процесі навчання співу
21. Тренувальні вправи «польотності» та рухливості голосу молодших школярів
22. Тренувальні вправи «польотності» та рухливості голосу підлітків
23. Умови вироблення високого головного звучання в учнів зі слабкою інтонацією
24. Побудова заняття з учнями у період мутації
25. Роль музики та співу в житті дитини

Питання до заліку (інструментальне виконавство)

1. Дитячі музичні інструменти: види і класифікація.
2. Головна умова підбору дитячих музичних інструментів для дитячого оркестру.
3. Де використовують беззвучні інструменти?
4. Назвати інструменти з невизначеною висотою звучання.
5. Перерахувати інструменти-іграшки з діатонічним і хроматичним звукорядом.
6. Перерахувати основні групи інструментів, дати їх коротку характеристику.
7. Які інструменти відносяться до «ритмічним»?
8. Перерахувати «мелодійні» ударні інструменти.
9. Прийоми гри на трикутнику. Як впливає товщина палички на звучання трикутника?
10. Чим відрізняється металофон від ксилофона?
11. Прийоми гри на металофоні.
12. Перерахувати дитячі духові інструменти, як відбувається звуковидобування?
13. Назвати різновиди дитячого оркестру.
14. До якої групи відносяться тарілки? Види тарілок, прийоми гри на них.
15. До якої групи інструментів відносяться тріола, Сімона, Вермона?
16. Вплив гри на дитячих музичних інструментах на всебічний розвиток особистості дитини.
17. Завдання в навчанні гри на дитячих музичних інструментах.
18. Значення музикування в музичному та загальному розвитку дошкільників.
19. Завдання і зміст навчання дітей гри на дитячих музичних

- інструментах в різних вікових групах.
20. Вимоги, що пред'являються до музичного репертуару, призначеному для інструментального виконання дошкільниками.
 21. Варіанти знайомства з інструментами-іграшками та прийомами гри на них.
 22. Роль дидактичних ігор у навчанні дошкільнят гри на дитячих музичних інструментах.
 23. Способи і технічні прийоми гри на металофоні і ксилофоні.
 24. Етапи розучування музичного твору.
 25. Вікові можливості дітей в інструментальному музикуванні.
 26. Музичний репертуар: загальна характеристика і принципи відбору.
 27. Організація та керівництво ансамблем і оркестром дитячих інструментів в умовах дошкільного закладу.
 28. Шумові інструменти: характеристика їх різновидів.
 29. Які музичні здібності розвиваються в гри на дитячих музичних інструментах?
 30. Струнні щипкові інструменти, їх характеристика.

Питання до заліку (хорове виконавство)

1. Витоки становлення теорії дитячого хорового виконавства. Ідеї та доробки педагогів-науковців кінця XIX – XX ст. щодо ролі хорового співу у вихованні, розробка ними теоретичних аспектів та методів роботи з дитячим хором.
2. Внесок педагога-композитора В.Верховинця у становлення дитячого хорового виконавства на Україні.
3. Діяльність П.Козицького у сфері дитячого хорового виконавства.
4. Творча постать М.Леонтовича та його внесок у хорову культуру України.
5. Педагогічна діяльність К.Стеценка та специфіка хорової роботи в жіночих закладах освіти XIX ст.
6. Визначення поняття хор. Характеристики складу дитячого хору (типи, види).
7. Особливості складу хорових партій (діапазони та розподіл регістрів звучання хорових партій).
8. Побудова голосового апарату дітей.
9. Залежність етапів розвитку голосового апарату від загального фізичного та нервово-психічного розвитку школярів.
10. Характеристика звучання дитячих голосів.
11. Гігієна, співацький режим та охорона дитячого голосу.
12. Визначення поняття вокально-хорові навички.
13. Різні типи співацького дихання, найбільш характерні типи дихання для дітей різного віку.
14. Специфіка звукоутворення в хоровому колективі, типи атак.
15. Дикція у хорі: ясність, розбірливість, правильність вимови тексту у співі. Особливість вокальної мови.
16. Залежність вокальної дикції від активності артикуляційного апарату, від відчуття музичного образу і бажання виразити його у співі.
17. Становлення хорової звучності в дитячому хорі: навички хорового строю й ансамблю.
18. Робота керівника над партитурою хорового твору.
19. Створення художньої інтерпретації хорового твору.

20. Моделювання та організація репетиційного процесу. Методи та форми роботи з дитячим хором колективом.
21. Специфіка концертного виступу дитячого хорового колективу.
22. Підготовка до концертного виступу та його аналіз.

9. Список основної та додаткової літератури

9.1. Основна:

1. Антонюк А. Постановка голосу / А. Антонюк // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Українська ідея, 2000. 175 с.
2. Доронюк В. Д. Сливацький М. Ю. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики / В. Д. Дорошок, М. Ю. Сливацький. Івано-Франківськ, 2007. 118 с.
3. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. К.: Музична Україна, 1965.
4. Голос людини та вокальна робота з ним / Автор. колектив кафедри співу Інституту мистецтв // Монографія. Івано-Франківськ, 2010. 258 с.
5. Юрко О.О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти. Суми, 2005. 137 с.
6. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу/ Ю. Юцевич. К., 1998. 211 с.
7. Кушка Я.С. Методика навчання співу: Посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. С.3-12.
8. Гогоберидзе А. Г., Деркунская В. А. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста. М., Академия, 2005.

9.2. Допоміжна:

1. Казачков С. От урока к концерту. М., 2001. 325с.
2. Тевлина В.К. Методика работа над песней. Музыка в школе. В.17. М., 1986. С.33-41.
3. Хлебникова Л.О. Позакласна робота з музики та співів у школі. К., 1961. С.62-69.

Інтернет-ресурси

1. Перцова Н.О. Методичні аспекти роботи з дитячим хором колективом. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/73.pdf>
2. Черкасов В. Вокально-хорова робота на уроках музичного мистецтва як засіб формування естетичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Nz_p_2012_103_4.pdf
3. Бриліна В. Л., Ставинська Л. М. Вокальна професійна підготовка вчителя музики.: Методичний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=rk_8F%20%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8&hl=ru&pg=PA119#v=onepage&q&f=true